

Д-р Цветанка ОРГАНЦИЕВА

ИНТЕРЕСОТ ЗА НАРОДНОТО ПОЕТСКО ТВОРЕШТВО ВО РУСИЈА — ВО ПРВАТА ЧЕТВРТИНА НА XIX ВЕК

Почетокот на XIX век за спакиска Русија е период на претчувствувања на неизбежни промени. При навидум неизменетите феудални општествени односи, во рамките на феудалната економика созрева капиталистичкиот поредок којшто неминовно ги менува производствените односи. Спакиската држава постепено еволуира во правец на буржоаска монархија.

Селските бунтови во втората половина на XVIII век, растот на опозиционите расположенија во средината на прогресивното дворјанство и на разночинците, навлегувањето на идеите на француското просветителство, на републиканските идеи и примерот на Француската револуција од 1789 г., како и трагичниот живот на авторот на „Пагувањето од Петербург во Москва“ А.Н. Радишчев, се големи настани коишто предизвикуваат темелни општествено-економски и политички измени и во Русија. Меѓутоа, самодржавната власт на царот Александар I успеа да ја избегне револуционерната ситуација со извесни либерални реформи и да ја задржи власта во рацете на господарчката класа.¹⁾

Под влијанието на споменатите надворешни и внатрешни фактори во руското општество расте интересот за народот, за селскиот живот, за обичаите, за народната духовна култура и творештво. Тие постепено стануваат главен предмет на руската наука и литература, коишто во овој преоден период ги носат белезите, главно, на просветителскиот и предромантичкиот, но делумно при крајот на периодот и на романтичкиот период. Се разбира, третманот на предметот е од различни аспекти во зависност пред сè од политичките становишта на одделните претставници на руските образовани благороднички кругови и на разночинската интелигенција.

---

¹⁾ В.: В. И. Ленин, *Сочинения*. Изд. IV. Том. 20, стр. 283.

Негаторскиот просветителски однос кон народното поетско творештво, наследен од XVIII век, го надвладуваат новите попрогресивни сфаќања во текот на првите две децении на XIX век. На народното поетско творештво започнува да се гледа не како на реликт од некултурната старина, што со себе го носи мракот на суеверијата, ами како на скапа традиција низ којашто се потврдува творечкиот дух на народот и во која се запазени народните преданија во вид на усна историја.

Новото време ги надминува и тесните рамки на изолираноста на одделни народи. Во борбата за широка меѓународна размена на економските блага во тоа време, младата прогресивна буржоазија ги отвора вратите за уште поинтензивна размена на културните, духовни и материјални блага меѓу народите. Имено затоа се цени и фолклорот. Се смета дека народното поетско творештво најубаво го презентира самобитното кај секој народ, и најдобро го потврдува идејниот универзум на сите народи основан врз стремежот за хуманизам и слобода.

Во Русија се појавуваат многубројни преводи и на наводно народни шкотски балади, познати во тоа време како творби на древниот поет Осијан, за коишто подоцна се докажа дека се мистификации на поетот Џ. Макферсон.²⁾ Евидентен е и интересот за словенските народни песни, особено за српските епски песни.³⁾

Во 1804 г. се појави и првиот зборник со староруски епски песни, наречени нешто подоцна во науката „билини“, под наслов: *Древни руски сѝихоѝворенија*, т.е. првото издание на зборникот епски песни собрани од козакот *Кирија Данилов*, што го издаде *А. Ф. Жакубович*. Тоа издание нема научна цел и не е проследено со забелешки, ниту со уводна статија, но сепак е забележано во руските културни средини.⁴⁾

Во истата година кога е публикуван зборникот билини од *К. Данилов* започнува да запишува песни и првиот еминентен руски славист *А. Х. Восѝоков*. Тој е член на петроградското „Вольное общество любителей словесности, наук и художеств“ (основано 1801 г.) и има демократски убедувања. Во 1810 г. *Восѝоков* испраќа до Здру-

²⁾ В.: В. Ѐ. Маслов, *Оссиан в России (Библиография)*. М., 1928.

³⁾ В.: Ц. Органџиева, *Почейѝоци на сорабоѝкаѝта меѓу јужнословенскиѝе и рускиѝе славистиѝ. Лукијан Муѝиѝки — Андреј Сергеевич Кајсаров и Александар Иванович Тургенеѝ*. — Реферати на македонските слависти за VI меѓународен славистички конгрес во Прага. Скопје (Библ. „Литературен збор“), 1968, стр. 97—103.

⁴⁾ В.: *Сочинения А. А. Котляревского*. Т. I, СПб, 1889, стр. 553. — Статија „Старина и народность за 1861 год.“.

Новинарот и осреден книжевник М. Н. Макаров препечатува во неделниот подлисток на „Московский вестник“, под наслов „Русское национальное песнопение“ (1809 г.) и некои билини од Зборникот на К. Данилов. Од значење е апелот на Макаров кон читателите да му испраќаат песни со сите податоци за нив и точно запишани. Според тоа Макаров уште во тоа време ја истакнува научната потреба за точно запишување „древней поэзии“ макар што и самиот тој не се придржува кон тоа барање. В.: М. К. Азадовский, *История русской фольклористики*. М., Гос. уч. пед. изд. МП РСФСР, 1958, стр. 127.

жението претставка за публикување на руските народни песни собрани од него коишто тој ги наречува „народни стихотворенија“, несомнено под влијанието на *Хергер*. Меѓу разните видови песни *Восџоков* во претставката споменува и епски („былевье“). Запишаните песни Востоков подоцна им ги предава на *Н. А. Церџелев* и *П. Куревски*.⁵⁾

Песните во споменатиот Зборник *Восџоков* ги проследува и со коментари и ги разделува според предметот и времето, за што пишува и во трудот *Оиши за руско стихотворење* (1817 г.), т.е. се обидува да даде научна систематизација на руските народни песни. Меѓутоа, тие негови забелешки останаа непознати на науката.

Восџоков пишува и песни под влијанието на мотивите и стихот на народните поетски творби и ја истакнува потребата рускиот народен стих да стане основа и на руската уметничка поезија.

Нешто подоцна во времето на неговите јасно определени филолошки интереси *Восџоков* ќе објави и низа преводи од српската јуначка поезија.⁶⁾ Пренесувајќи ги преку преводи српските песни во руската литература *Восџоков* им бара адекватна руска форма. Па и карактеристичниот српски епски стих десетерецот *Восџоков* го заменува со слободниот епски стих на руските билини.⁷⁾ Тоа, од една страна, ги оддалечува преводите од оригиналот и им ја одзема на српските песни нивната основна карактеристика, додека, од друга страна, таквиот начин на русифицирање на српските песни одговара на духот на руското народно поетско творештво.⁸⁾

„Вольное общество . . .“ е здружение во кое членуваат интелектуалци со разни политички убедувања, макар што најсилно се чувствуваа демократските традиции утврдени во прогресивните кругови на Русија од времето на *А. Н. Радишчев*. Членови на Здружението се подоцна знаменитиот руски историчар *Н. М. Карамзин* и *Ал. Шишков*, подоцна долгогодишен претседател на Руската академија и министер за просвета. Меѓу нив во 1811 г. се развива долга полемика, во којашто се зафатени и многу прашања во врска со народното поетско творештво — неговиот јазик, стил, уметничките убавини, творците на народните песни и слични.⁹⁾

А. Шишков се застапува за потенцирање на народниот елемент во руската литература, што би можело да служи како одбрана против „разрушительных новшеств“, т.е. против политичкото и културното

⁵⁾ М. К. Азадовский, спом. книга, стр. 155.

⁶⁾ В.: Ц. Органџиева, *О переводима српских епских песама у руској литератури за Вукова животоа*. — Анали Филолошког факултета, Б., 1964, св. 4, стр. 319—322.

⁷⁾ Исто, стр. 320.

⁸⁾ Библиографија на преводите од Востоков в. во „Сборник ОРЯС“, 1901 г., т. 70, стр. 107—109, од И. В. Срезневски.

⁹⁾ Повод за таа полемика дала книгата на *А. Шишков*, *Разговори о словесности между двумя лицами Аз и Буки*, СПб, 1811.

влијание на Запад, „окужен“ од Француската револуција.¹⁰) Тој истакнува дека јазикот „простонародия“, со кој се напишани „изустные простых людей предания“ треба да го збогати веќе утврдениот книжевен јазик. Народното поетско творештво може да ја освежи руската уметничка литература и да ѝ даде национален карактер. *Шишков* притоа изнесува мислење дека има малу до нас дојдени народни песни во првобитната форма создадена од некогашните големи поети („которые писаны были настоящими баянами, т.е. великими древними стихотворцами“), и на тој начин го оспорува нивниот вистински народен карактер и усното настанување. *Шишков*, како претставник на конзервативниот национализам јасно се застапува за тезата за потеклото на руските народни песни во културните, повисоките слоеви на феудалното општество и за нивното распаѓање во средината на протниот народ.

Сличен став има и *Карамзин*. И тој во тоа време остро истапува против западното влијание во врска со реформите на царот Александар I. И *Шишков* и *Карамзин* се идеолози на конзервативниот национализам и на старата крепосничка Русија. Нивната полемика за јазикот и народните умотворби е само недоразбирање.

Карамзин како историчар, книжевник и фолклорист припаѓа повеќе на XVIII век. Неговите интереси за фолклорот ги предизвикуваат просветителите и западните предроматичари. Тој е еден од првите преведувачи на „Осијановите“ поеми, познавач е на делата на *Русо* и *Хергер*, но никогаш не ја разбрал суштината на народното поетско творештво и неговото вистинско место во преродбата на руската национална култура. И во литературното творештво на *Карамзин* многу слабо се чувствува влијанието на народните творби.¹¹)

Како историчар *Карамзин* несомнено има големи заслуги во запознавањето на широката руска јавност со фактичкиот материјал од руската историја макар што неговото осветлување е еднострано и нецелосно.

Во неговата знаменита: *Историја на руската држава*, чиј прв том излегол дури 1818 г. (иако првите осум тома се готови уште во 1812 г.) тој често споменува и за епски народни песни коишто ги вика „сказки“. Ним *Карамзин* не им придава значење на историски документи, како што тоа ќе го прават романтичарите и приврзаниците на „историската школа“ во фолклористиката, ами ги посочува како интересни народни поетски преданија. Тој пишува: „Сказки не Историја; но сие сходство в народных понятиях о времени Карла Великого и Князя Владимира достойно замечания: Тот и другой, за-

¹⁰) В. кн.: *Адмирал Шишков и канцлер гр. Румянцов. Начальные годы русского славяноведения*, А. А. Кочубинского, орд. проф. Имп. Новор. ун.-та. Одесса, 1887—1888.

¹¹) В.: М. К. Азадовский, спом. кн., стр. 133—144.

служив бессмертие в летописях своими победами, усердием к христианству, любовью к наукам, живут донныне в сказках богатырских.“¹²⁾

Карамзин знае и за историските песни за царот Иван Грозни. Тој се обидува да најде и одговор на неговата популарност: народот „чтил в нем знаменитого виновника государственной силы, нашего гражданского образования; отвергнул или забыл название Мучителя, данное ему современниками, и по темным слухам о жестокости Йоанновой донныне именуют его только Грозным...“¹³⁾

Карамзин претпоставува дека старите Словени имале песни „воинские“ уште пред да се приближат кон Римската Империја и пред да стапат во Дахија: „... вероятно, что они воспламеняли сердца огнем мужества, представляли уму живые картины битв и кровопролития, сохраняли память дел великодушия, и были в некотором смысле древнейшею Историею славянскою. Так везде раждалось стихотворство, изображая главные склонности народные; так песни самых нынешних Кроатов более всего славят мужество и память великих предков.“¹⁴⁾

И за најголемиот споменик од старата руска литература „Слово о полку Игореве“ *Карамзин* смета дека: „... есть подражание древнейшим русским сказкам о делах богатырей.“¹⁵⁾

Карамзин обрнува и внимание дека многу народни музички инструменти биле познати и на предците на Словените: „Волынка, гудок и дудка были также известны предкам нашим: ибо все народы славянские донныне любят их.“¹⁶⁾

Своето мислење за големата старина на словенските епски песни („богатырские сказки“) уште во времето на нивното раселување во VI в. *Карамзин* го поткрепува и со други сведоштва од грчките историчари *Теофилакиј* и *Прокoије*.¹⁷⁾

На двојствениот и противречив однос на *Карамзин* како писател, историчар и политичар кон народот и неговата култура укажува уште А. Н. Пипин.¹⁸⁾ Меѓутоа, фактичкиот материјал што тој прв го приведува во својата монументална историја на рускиот народ има големо значење. Тој во неа укажува и на големата старина на словенското народно поетско творештво уште пред утврдувањето на феудализмот

¹²⁾ Приведувам според: *История государственва российсого*, сочинение Н. М. Карамзина. Издание пятое. В трех книгах заключающих в себе двенадцать томов. с полными примечаниями, украшенное портретом автора, грав. в стали в Лондоне, Кн. I (том I, II, III и IV). СПб, 1842, столб 142; т. I, гл. IX.

¹³⁾ Исто, кн. III, столб 279—280 (т. IX, гл. VII).

¹⁴⁾ Исто, кн. I, столб 41 (т. I, гл. III).

¹⁵⁾ Исто, столб 131 (т. III, гл. VII).

¹⁶⁾ Исто, кн. I, столб 41 (т. I, гл. III).

¹⁷⁾ Исто.

¹⁸⁾ А. Н. Пыпин, *История русской этнографии*, т. I. СПб, 1890, стр. 216.

и добивањето на писменост. На оваа заслуга на *Карамзин* не е обрнато доволно внимание во науката. *М. К. Азадовски* советски историчар на фолклористиката, врз основа на некои нејасни искажувања на *Карамзин*, пишува: „В памятниках народной поэзии он не видел и не хотел видеть народа как такового, как творца и создателя этих восхищавших его высоких художественных ценностей, отразившего в них свой быт и настроения.“¹⁹⁾

Во односот на *Карамзин* кон руските епски песни ние разликуваме две прашања. Едно е прашањето за потеклото на руските епски песни воопшто („песни воинские“ или „сказки богатырские“) уште пред формирањето на ранофеудалната држава, а друго е прашањето за настанувањето на епските песни („былины“) во коишто е одразена феудалната епоха. За првата група песни *Карамзин* го исклучува професионалниот карактер; тие се создавале наскаде низ борбите („везде раждалось стихотворство“) и го изразувале народното мислење (изображаа главные склоности народные“). За втората група песни *Карамзин* смета дека настанале во времето на монголското ропство, затоа што во тој период на руската историја се создала вистинска потреба „ободряются воспоминанием прошедшей славы отечества.“ *Карамзин* за оваа втора група песни поаѓа всушност од становиштето на нивната функција. Такво становиште имаат и низа научници за настанувањето на јужнословенските епски песни во коишто е исто така одразена феудалната епоха: *В. Караџиќ*, *В. Јаџиќ*, *Ѓ. Малетиќ*, *С. Марковиќ*, *Ј. Томиќ*, *А. Гавриловиќ* и др. Тие исто така сметаат дека до создавање на јужнословенска епика со јасна идејна устременост, тематска определеност и специфично поетско обликување доаѓа во вековите на робувањето под Турците.

Како историчар *Карамзин* несомнено смета дека во изменетите историски околности, со исчезнувањето на нивната историска функција, епските песни постепено се забораваат и губат од поранешната естетска сила.

Меѓутоа, во ова мислење на *Карамзин* има контрадикција. Имено, невозможно е во времето на монголското ропство епските песни да се создавале во вишите феудални кругови од професионални пејачи. А и самиот тој зборува за народна оценка на настаните во епските песни којашто се разликува од мислењето на официјалните историчари во во врска со историските песни за Иван Грозни.

„Дружеское литературное общество“ во Москва постоело само осум месеци, но оставило значајни и плодотворни траги во руската литература и наука.²⁰⁾ Влијанието на француската литература, а со тоа и на класицистичкиот правец во литературата, во Здружението се заменува со влијанието на англиската предромантична литература и

¹⁹⁾ М. К. Азадовский, спом. кн., стр. 142.

²⁰⁾ В.: В. М. Истрин, *Дружеское литер. общество* 1801 г. — ЖМНПР, Н. С. XXVII (1910), № 8, отд. 2, стр. 273—308; М. В. Азадовский, нав. раб., стр. 129.

на германската од епохата на „Sturm und Drang“ и воопшто на раните романтичари. Притоа и значењето на современата руска литература е оспорувано од членовите на Здружението, затоа што во неа не е одразен рускиот дух, ниту нешто може да се разбере за рускиот народ. Остаточи од руската литература имало само во народните поетски творби.²¹⁾

На состаноците на Здружението се пејат и руски песни и мнозина составуваат творби во духот на руските народни или „народски“ песни.²²⁾

Здружението стоело блиску до научното Здружение на *Новиков*. Во него членувале браќата *Турјенев* (*Андреј* и *Александар*), *Жуковски*, *Мерзљаков*, *Војков* и браќата *Кајсаров* (*Андреј* и *Александар*).

Ан. Кајсаров го привлекува народниот поетски материјал и во своите трудови за словенската митологија и укажува на неговото значење за реконструкција на старите митолошки претстави. Во неговото поетско творештво се чувствува влијанието на руската народна поезија, особено на епската.²³⁾

Ал. Турјенев, кој не е литератор, се залагал за вистински руски дух во руската литература. Како и *Ан. Кајсаров* и тој го сакал рускиот фолклор како израз на традиционалната руска култура.²⁴⁾

Познато е дека *А. С. Кајсаров* и *А. И. Турјенев* имале можност да пропуштаат низ Фрушка Гора (од 6 — 11 октомври 1804 г.). Освен за историски и јазички споменици тие се интересирале и за уметнички и народни поетски творби. По тој пат *Кајсаров* го насочува и *Л. Мушицки*, така што набргу по нивната посета во Карловци *Мушицки* настојчиво бара од своите ученици да запишуваат народни песни.²⁵⁾

Во работата на „Дружеское литературное общество“ учествувал и *А. Ф. Мерзљаков*, подоцна професор на Московскиот универзитет. Тој и самиот пишува песни во духот на народните, обрнува внимание на нивните поетски достоинства и инсистира за нивното запишување. *Мерзљаков* е по потекло од село и подобро од сите свои современици умее успешно да ги користи мотивите и поетските средства на народните песни. Меѓутоа, и во односот на *Мерзљаков* кон народното поетско творештво евидентно е дворјанско-феудално становиште.²⁵⁾ *Мерзљаков* како и *Карамзин* има идиличен однос кон народното поетско творештво и воопшто кон спахиското село. Тие, како и *Шишков* и нив-

²¹⁾ А. Фомин, *А. И. Тургенев и А. С. Кайсаров*. — Русский библиофил, 1912, январь, № 1, стр. 26 и 34 (Говорот на Андреј Тургенев, одржан во Здружението на 22 март 1801 г.). В.: Ц. Органџиева, спом. раб. „Почетоци на соработката . . .“, стр. 98.

²²⁾ И. Резанов, *Из разысканий о сочинениях Жуковского*. СПб, 1906, стр. 191.

²³⁾ Ц. Органџиева, спом раб. „Почетоци на соработката . . .“, стр. 98.

²⁴⁾ Исто, стр. 100—101.

²⁵⁾ Исто, стр. 101.

²⁵⁾ М. К. Азадовский, спом. раб., стр. 135.

ните сомисленици со основа можат да бидат ставени во посебна група на приврзаници, на т.н. *крејоснички фолклоризам*.²⁶⁾

Интересот за народната историја и старите споменици, а во врска со тоа и за народните поетски творби во Русија расте особено по завршувањето на Татковинската војна 1812 г. Иницијатор и организатор на широката работа околу прибирањето на разни споменици и нивното публикување е особено грофот *Н. П. Румјанцев*. Дел од тие негови интереси е областа на фолклорот. Кога *Вук Караџиќ* престојувал во Русија, во текот на 1819 г., *Румјанцев* го запознал и многу очекувал од неговиот талент. Дури му предложил на *Вук* и голема материјална поткрепа.²⁷⁾

Во врска со фолклористичките интереси на *Румјанцев* е и новото издание на Зборникот на *Кириша Данилов* коешто тој му го поверил на историчарот *Калајдович*, кој го напишал и предговорот кон Зборникот од 20 страници.²⁸⁾ Овој предговор ги стави основите на понатамошното научно изучување на руските епски песни. Но, во однос на прашањето за настанувањето на песните *Калајдович* има неопределено мислење. Под влијанието на предромантичарите *Калајдович* најпрвин изнесува мислење дека песните од Зборникот се дело на еден талентиран пејач, имено на козакот *Кириша Данилов*. Но во излагањето се приближува до романтичкото становиште за широко распространети народни песни, мислење коешто доаѓа до израз и во насловот на Зборникот. Тој ја истакнува старината на песните во Зборникот и наоѓа нивни варијанти во веќе објавени популарни изданија на руски песни од крајот на XVIII век. Тој и самиот приведува наслови на некои песни „которые изстари поются с большим меньшим различием“ што го убедувало во тоа дека *К. Данилов* не ги составил прв.

Калајдович го истакнува историското значење на старите епски песни („сказки), коишто го зачувале историското сеќавање на великолепните пирови на Владимира и на неговите моќни богатири: „ . . . которых он, подобно Карлу Великому, дарами и почестию привлекал ко двору своему.“²⁹⁾

Прв во руската фолклористика тој се обидува да ги пронајде историските прототипови на руските епски јунаци, богатири, врз основа на летописите. Со ваквиот начин на работа тој ги става основите на т.н. „историска школа“ во Русија.

²⁶⁾ Исто, стр. 149.

²⁷⁾ М. Prelog, Slavenska renesansa 1780—1848. Zagreb, 1924, стр. 30.

²⁸⁾ Древние русские стихотворения собранные Киришю Даниловым и вторично изданные с прибавлением 35 песен и сказок, доселе неизвестных и нот для напева. — „Предисловие“, стр. I—X.

²⁹⁾ Наведувам според третото издание: Древние русские стихотворения, собранные Киришю Даниловым. Издание третье. Москва, 1878 („Предисловие“ ко 2-му изданию 1818 года, стр. I—XX), стр. VI.

Како издавач Калајдович не ги објавува сите песни од Зборникот на К. Данилов. Објавил само 61, а другите ги изоставил поради цензурни и морални причини. Прво строго научно издание на овој Зборник, според ракописниот оригинал, ќе излезе во издание на Јавната библиотека во Петроград 1901 г.³⁰⁾

Калајдович е историчар и него го интересираат епските песни како историски преданија. Но тој укажува и на нивното јазичко и книжевно значење. Со внимание го анализира и нивниот стих.

Од историски аспект го интересираат народните песни и *М. Т. Каченовски*, редактор на првото руско научно и книжевно списание „Вестник Европы“. Познат со својот крајно скептичен однос кон спомениците на минатото, *Каченовски* ги цени народните епски песни како најавтентични извори за запознавање на народниот карактер и бит. Тие се за него „архива на народниот живот“. Ова свое мислење *Каченовски* најобразложено го изнел во својата рецензија на Вуковите песнарици.³¹⁾ Но како и другите претставници на конзервативниот фолклоризам, *Каченовски* изнесува мислење дека бујното цветање на народното поетско творештво кај Србите се должи пред сè на идилично-патријархалниот живот: „Климат, простота нравов, тихаа животна сельская поддрживаат в них чувство семейственного счастья.“³²⁾ *Каченовски* се однесува негативно спрема естетската страна на народните песни и е противник на творечкото влијание на народното поетско творештво врз уметничката литература. Меѓутоа, неоспорно тој има голема заслуга во запознавањето на руското општество со западноевропската историска и филозофска наука и со животот и литературата на словенските народи.

До сфаќањата на *Каченовски* за значењето на народните песни многу е близок и кнезот *Н. Ан. Цертелев*. Тој исто така песните ги смета за извор на податоци во однос на народниот живот корисни за историчарот, но не и како образец за книжевникот. Тие се за него старина која во многувековното усно предание во необразованите селски маси ги изгубила своите најубави уметнички одлики. Притоа *Цертелев* истакнува дека и издавачите на народните поетски творби си дозволуваат преработки на текстовите прилагодувајќи ги на барањата на современите читатели.

Цертелев припаѓал кон кругот на украинските националисти и прв издава зборник со украински думи.³³⁾ Објавува и руски песни.

³⁰⁾ *Сборник Кирил Данилова*, изд. Публичной библиотеки по рукописи, пожертвованной в библиотеку князем М. Р. Долгоруковым. Под ред. П. Н. Шеффера, СПб, 1901.

³¹⁾ „Вестник Европы“, 1820 г., ч. 112, № 14, стр. 112—119, № 15, стр. 208—216.

³²⁾ Исто, стр. 117.

³³⁾ Н. А. Цертелев, *Опыт собрания сѣверных малороссийских пѣсней*. 1819.

Подготвил и зборник со руски народни песни што останал во ракопис.³⁴⁾ Применувајќи посовремени методи на собирање и издавање народни песни, тој ги прави и првите обиди за класификација на рускиот фолклорен материјал. Во тој поглед од значење е неговата книга: *За произведенијата на старата руска поезија.*³⁵⁾ Во неа тој конечно ги одделува термините „сказка“ и „богатырская повесть“ (т.е. билина), што ќе придонесе за натамошното правилно принципиелно становиште спрема билините.

Цертелев напишал и повеќе работи за украинските и руските народни песни.³⁶⁾ Своите разбирања за суштината на руската епика најопределено ги изнесува во статијата: *За народната поезија,*³⁷⁾ повикувајќи се, главно, на Зборникот на К. Данилов. Според *Цертелев* „богатырские повести“ настанале од некогашните епски песни, коишто ги создале древни вистински поети. За време на татарското ропство и на меѓусебните кнежевски борби се снизила поетската култура, на што се должат грубите слики во епиката. Воопшто, според неговото мислење, старите епски песни: „представляют собой странную смесь истинного и ложного, благородного и низкого, смешного и вздорного.“ Са такви очи гледаат на епиката и многу други културни луѓе во дваесетите години на минатиот век.³⁸⁾

Руската епика, според *Цертелев*, претрпела влијание од „варварското татарско вкус“. *Цертелев* на тој начин искажува спротивно мислење на *Карамзин*. Дури *Пушкин* нешто подоцна ќе укаже на површноста на таквите толкувања на руската култура од татарскиот период.³⁹⁾

Односот на *Цертелев* кон народното поетско творештво повеќе е просветителски и карактеристичен за некои претставници на руската култура на преломот на двата века (XVIII — XIX). Слично негативно мислење има и писателот *Г. Р. Державин*. Тој епските песни ги цени од историска и делумно од естетска страна, но во исто време ги смета за груби.⁴⁰⁾

³⁴⁾ Литературный критик, 1938, IX—X, стр. 296. В. и: М. К. Азадовский, спом. раб., стр. 160, бел. 1.

³⁵⁾ Н. А. Цертелев, *О произведениях древней русской поэзии*. СПб, 1820.

³⁶⁾ В.: *Взгляд на старинные русские сказки и песни*. — Сын отечества, 1820, ч. 59—60; *О народной поэзии*. Из 1-ой части исторической картины российской словесности. — Труды Вольного общества любителей российской словесности, 1823, ч. 22; *Славянские песни различных наречий*. — Северный архив, 1824, ч. IX, № 2; *О народных стихотворениях* (Письмо к г-ну Максимовичу). — Вестник Европы, 1827, № 12 и др.

³⁷⁾ Спом. раб.: „О народной поэзии“.

³⁸⁾ Б. Базанов. — *Очерки декабристичкой литературы*. Публицистика. Проза. *Кришица*, Москва. Гос. изд. худ. лит.), 1953, стр. 206.

³⁹⁾ А. С. Пушкин, *О предисловии г-на Лермонте к переводу басен И. А. Крылова*. — Московский телеграф, 1825, № 17.

⁴⁰⁾ Билините се за *Державин* „без всякого вкуса, одноцветны и однотонны“ и „в них только гигантск или богатырское хвастовство“. Ги цени во нив само повторувањата коишто го потсетуваат на поемите на *Хомер*. Меѓутоа, некои од руските лирски песни ги споредуваат со „творбите“ на *Осијан*. В.: *Г. Р. Державин, Сочинения*, т. VII, стр. 606.

Цершелев понекогаш обрнува внимание и на многустраното значење на народните песни и смета дека поетот може да најде во нив поетски слики, филозофот црти на народот — гениј, филологот — старински форми и изрази.

Цершелев е сложена и противречна појава поради што за него постојат многу спротивни мислења. Некои го сметаат за близок на декабристите.⁴¹⁾ Имено и тој ги цени епските песни што содржат „борба против рабства.“

Воопшто руската литература и наука во периодот 1816 — 1825 г. ги одразува социјално-историските услови од развитокот на Русија во тој период.⁴²⁾

*
* * *

Декабристите се неоспорно најблиски на онаа струја во романтичкото движење којашто во науката се означува со терминот — револуционерно романтичко движење. Народното поетско творештво е за нив основен извор не само на убав збор, ами и на мисли и борбен дух. Имено затоа декабристите обрнуваат големо внимание на епските, на козачките и на таканаречените разбојнички песни во коишто народот му дава израз на својот протест и на својата готовност за борба. Тие нивни интереси наоѓаат израз и во нивните уметнички творби. Таквиот третман на народното поетско творештво кај декабристите произлегува од прогресивното сфаќање на народноста на литературата, какво што се утврди во редовите на прогресивната и револуционерно настроената интелигенција во првата четвртина на XIX в.⁴³⁾

Народното поетско творештво за декабристите е „говоряща картина его нравов, обычаев и образа жизни“, и во неа тие наоѓаат „свежесть мыслей, живое и пламенное воображение“ и „твердость духа, презирающую все опасности и самую смерть“, како што истакнува *Ор. Сомов* во една статија за романтичката поезија.⁴⁴⁾

⁴¹⁾ Тој соработувал во списанието „Сын отечества“ и „Соревнователь просвещения и благотворения“ (којшто се вика и „Труды Вольного общества любителей российской словесности“) и е избран за член кандидат на Централниот комитет на „Вольное общество . . .“. В.: Базаноз Б., *Очерки декабристичкой литературы. Публицистика. Проза. Критика*. Москва (Гос. изд. худ. лит.), 1953, стр. 204.

⁴²⁾ А. Н. Соколов, *Ой романализма к реализму*. Изд. Московского университета, 1954, стр. 8.

⁴³⁾ Такво сфаќање има на пр. и знаменитиот преводач на „Илијадата“ Н. И. Гнедич и кнезот С. А. Вяземски, којшто во своите рани статии (1816—1817) дава висока оценка на руското народно поетско творештво, споредувајќи го со творештвото на други културни народи. Тој прв го употребува терминот „народност“ (1818 г.) во врска со руската уметничка литература, истакнувајќи ја нејзината посебност од романтички аспект.

⁴⁴⁾ О. Сомов, *О романтической поэзии*. — Соревнователь просвещения, 1823, ч. 24.

Токму затоа декабристите најмногу ги ценат историските народни песни, како што се истакнува во една статија за народните руски песни од 1818 г., печатена во едно декабристичко списание.⁴⁵⁾ Авторот на статијата (потпишан: А. Г. . . .) го употребува терминот „народные песни“, ја истакнува нивната голема старина и укажува на значењето на народните песни за запознавање на народниот карактер. Меѓутоа, интересно е дека овде се потенцира влијанието на одделните историски настани врз неговото формирање и на тој начин се изнесува мислење спротивно на романтичките идеалистички концепции за непроменилоста на народниот дух: „Песни изображают нам политические перевороты, произошедшие с каждым народом и объясняют то влияние, какое имели они на изменение его нравов и характера.“⁴⁶⁾ Се искажува и мислење дека историските песни се современи на настаните. Меѓутоа, тие песни се важни не како споменици за одделните историски настани, ами затоа што е пријатно за секој Русин да знае, пишува авторот: „ . . . какими глазами смотрели наши предки на (политические) великие перевороты страны своей.“⁴⁷⁾ Во статијата е евидентно демократското разбирање на епското народно творештво.

Дека се песните современи на настаните смета и А. Бестужев Марлински, којшто во статијата *Полег на старата митерајтура во Русија* истакнува дека „красный век Владимиров“ бил век на поезијата. Што се однесува до понатамошниот живот на тие песни, Бестужев ја повторува популарната поставка во ова време, според којашто рускиот народ под татарското ропство престанал да пее и поранешната епска поезија се распаѓа. Руската лирска поезија била тажна, причина за што биле „беды отечества“. Таа не била постара од 300 г.

За сјајна епоха на поезијата го смета векот на Владимира и А. Ф. Рихтер, за што пишува во статијата: *За бардские, скалдые и стихоиворческие на Средниот век.*⁴⁸⁾ Тој век најмногу сакале да го опеваат народните пејачи „бајаны“. Притоа авторот претпоставува: „ . . . что баяны, так сказать, образовались в одной школе, ибо они всегда придерживались одних и тех же выражений, одних эпитетов и прославляли своевольство и буйство богатырей, выставляя их какими то гигантами.“⁴⁹⁾

Авторот на овој труд за средновековните пејачи, па според тоа и на руските народни пејачи, им придава професионален карактер. Тие,

45) А. Г. . . . ч, *Нечто о народных русских песнях*. — Соревнователь просвещения и благотворения. 1818, № 6, стр. 337—354.

46) Исто, стр. 342.

47) Исто, стр. 343.

48) А. Бестужев — Марлинский, *Взгляд на старую словесность в России*. Во кн.: „Избранные социально-политические и философские произведения декабристов.“ Т. I. Москва, (Гос. изд. пол. лит.), 1951, стр. 451.

49) А. Ф. Рихтер, *О бардах, скальдах и стихоиворцах средних веков*. — Соревнователь просвещения и благотворения, 1821, ч. 16, кн. II, стр. 158—182.

50) Исто, стр. 170.

претпоставува *Рихтер*, го уживале покровителството на Владимира. Меѓутоа, секој народен пејач пеел за тоа што „было близко к его сердцу, приятно или горестно для воспоминания.“

Фолклорот и декабристите ги интересира, главно, на историски план, во зависност од нивните политичко-општествени стремежи. За разлика од просветителите чии разбирања во извесна мерка понатаму ги развиваат, декабристите имаат диференциран однос спрема одделните видови на народната поезија. Решавачка улога имаат нивните патриотски и револуционерни погледи. Затоа за вистински народни песни ги сметаат песните во коишто е одразен слободољубивиот дух на рускиот народ — „историските песни,“ односно епските, разбојничките и козачките. Целосното значење на народното поетско творештво во животот на народот тие не можеле да го увидат затоа што не го познавале на изворот. Меѓутоа, за разлика од припадниците на крепосничкиот фолклоризам, тие обрнуваат внимание на идејната насоченост на драгоценото народно епско наследство и сфаќајќи ја наполно неговата функција во животот на народот се восхитуваат од моќните ликови на богатириите.

ВО ЗАКЛУЧОК

Чувството за народноста, загриженоста за идната субина на народот, за неговата политичко-општествена судбина и култура, и во овој период го определуваат интересот кон творбите на народот во коишто тој го опеал својот живот, своето јунаштво и верата во правда и победа над поробувачите — национални и социјални, или во коишто ја излеал својата безмерна тага што ја предизвикале „беды отечества“.

Под влијанието на новото време превозмогат е негаторскиот однос кон народното поетско творештво. Но и во овој период просветителскиот однос кон поетската традиција на народот се карактеризира со едностраност. Главно се истакнува историското значење на народните епски творби. За сјаен епски век се смета епохата на кнезот Владимир I. Исклучок претставува мислењето на *Карамзин*, којшто за развитокот на епското пеење особено го истакнува периодот на монголското ропство, кога било неопходно потребно споменот за минатата слава да се чува во вид на усна историја.

За творци на епските песни (термините се различни) се сметаат одделни талентирани пејачи „баяны“ (предромантичко сфаќање) коишто го уживале гостопримството на Владимира, т.е. тие се професионални феудално-дружински пејачи. Претставниците на т.н. крепоснички фолклоризам истакнуваат дека песните потоа во народната средина многу изгубиле од нивните поетски квалитети и историските сеќавања, особено за време на татарското ропство. Затоа се однесуваат со извесно потценување кон нивните естетски вредности.

Народните лирски песни, од друга страна, се ценат како неодоив дел од „идиличниот живот“ на спахиското село.

Многостраното значење на народните песни се истакнува главно од прогресивната руска интелигенција (браќата Кајсарови, Тургеневи, Востоков, делумно Калајдович, декабристите и др.). Тие го истакнуваат и историското и поетското значење на народните песни, епски и лирски. Идејното значење на епските песни („историческите песни“) посебно е подвлечено од декабристите. Токму во ликовите на богатириите тие ги наоѓаат олицетворени најубавите народни идеали, карактеристични за рускиот народ од најстари времиња. Со тоа декабристите и го објаснуваат животот на епските песни со јуначка тематика до најново време.

Доразвивајќи ги најдобрите концепции за народното поетско творештво на просветителите и предромантичарите, декабристите најмногу се приближуваат со своите погледи до револуционерните романтичари.

Во зависност пред сè од политичките становишта на одделните претставници на руските образовани благороднички кругови и на разнорачинската интелигенција, и од нивните просветителски или предромантички сфаќања, карактеристични за овој преоден период кон системно изучување на народното поетско творештво, се формираат и специфични приоди.

Д-р Цветанка ОРГАНџИЕВА

ИНТЕРЕС К НАРОДНОМУ ПОЕТИЧЕСКОМУ ТВОРЧЕСТВУ В РОССИИ — В ПЕРВОЙ ЧЕТВЕРТИ XIX ВЕКА

Р е з ю м е

Первую четверть XIX века автор статьи считает переходным периодом к систематическому изучению народного поэтического творчества.

В это время под влиянием ряда экономических, общественно-политических и культурных факторов растет интерес к народу, к его жизни и творчеству. Фольклор все более привлекает внимание русской науки и литературы, которые в этот период имеют черты просветительского, предромантического и частично к концу периода романтического отношения к нему. Однако самый предмет трактуется с различных аспектов в зависимости прежде всего от политических концепций отдельных представителей русских образованных слоев общества.

И в этот период просветительское отношение к народному поэтическому творчеству характеризуется главным образом односторонностью: в первую очередь подчеркивается историческое значение народных поэтических эпических произведений. „Золотым эпическим веком“ считается эпоха князя Владимира I. Исключение представляет мнение Карамзина который указывает на значение периода татарского ига повлиявшего на развитие героического эпоса, достигшего в этот период своего расцвета.

Творцами эпических песен (термины различные) считаются отдельные придворные талантливые певцы „баяны“ (предромантическое понимание), т.е. бывшими профессиональными, дружинскими певцами. Претставители т.н. крепоснического фольклоризма подчеркивают, что затем в народной среде песни теряли многое во отношении поэтических достоинств и исторических воспоминаний, особенно во время татарского ига. Поэтому они и относятся с известным пренебрежением к эстетическим достоинствам дошедших до нас эпических песен.

С другой стороны, народные лирические песни, считаются неотделимой частью „идилличной жизни“ крепосной деревни.

На многостороннее значение народных песен указывают прогрессивные претставители русской интеллигенции (братья Кайсаровы, Тургеневы, Востоков, частично Калайдович, декабристы др.). Они подчеркивают и историческое и поэтическое значение народных песен как эпических так и лирических. Идеиное значение эпических песен („исторические песни“) особенно подчеркивается декабристами. Именно, в типах богатырей они видят олицетворение самых вышних исконных народных русских идеалов. Этим декабристы и объясняют долговечность эпических песен с героической тематикой.

Развивая хорошие стороны взглядов просветителей и предромантиков на народное поэтическое творчество, декабристы по своим взглядам очень приближаются к революционным романтикам.

В зависимости от политических убеждений отдельных претставителей русских образованных слоев общества этого периода и от их просветительских или предромантических пониманий фольклора формируется и их специфическое отношение к нему.